

*Janusz Kot**, *Danuta Stawasz***

**OCENA PRZEKSZTAŁCEŃ GOSPODARKI REGIONU ŁÓDZKIEGO
W UKŁADZIE GMIN I POWIATÓW
W KONTEKŚCIE IDENTYFIKACJI KIERUNKÓW ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA, PODNOSZĄCYCH POZIOM
JEGO INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI**

Ciągłość procesu rozwoju powoduje, że nie istnieje stan końcowy, ale każdy stan ma charakter przejściowy, po którym następuje dalszy rozwój¹.

1. WSTĘP

Współczesne procesy gospodarcze zachodzące pod wpływem globalizacji gospodarki, członkostwa Polski w Unii Europejskiej oraz szybkich zmian techniczno-technologicznych powodują zarówno pojawianie się szans i zagrożeń dla gospodarki regionalnej, jak i gospodarek lokalnych. Dodatkowym czynnikiem komplikującym jest duża zmienność warunków działania w otoczeniu oraz niepewność prognoz i parametrów ograniczających skuteczność planowania i zarządzania, zarówno w jednostkach sektora publicznego, jak i komercyjnego. Przejście Polski na drogę gospodarki rynkowej nie zwalnia władz samorządowych (regionalnych i lokalnych) od sterowania procesami rozwoju gospodarczego mającego na celu tworzenie korzystnych warunków zewnętrznych dla rozwoju jednostek gospodarczych. Służyć temu ma opracowywanie i wdrażanie skutecznych strategii rozwoju. Powszechnie uznaje się, iż region konkurencyjny to region innowacyjny. Zatem w regionach instrumentem poprawy i utrzymania pozycji konkurencyjnej są Regionalne Strategie Innowacji. Do ich opracowania wymagana jest znajomość stanu istniejącego m. in. w zakresie struktury gospodarczej regionu i przebiegu procesów gospodarczych w przestrzeni.

* Dr hab., Instytut Ekonomii, Akademia Świętokrzyska w Kielcach.

** Dr hab., Katedra Zarządzania Miastem i Regionem, Uniwersytet Łódzki.

¹ J. Regulski, *Ekonomika miasta*, PWE, Warszawa 1982, s. 235.

Artykuł jest prezentacją wyników badań dotyczących przekształceń gospodarki gmin i powiatów województwa łódzkiego. Celem podjętych badań była identyfikacja procesów gospodarczych ocenianych jako pożądane z punktu widzenia podniesienia innowacyjności, a tym samym konkurencyjności gospodarki regionalnej. Badania miały na celu przede wszystkim identyfikację najbardziej dynamicznie rozwijających się miast i obszarów w regionie z określeniem występujących w nim dominujących rodzajów działalności gospodarczej regionu, wskazanie najbardziej innowacyjnych rodzajów i obszarów działalności gospodarczej, włączając w to identyfikację gospodarczych skupisk przedsiębiorstw (*clusters*), ich charakterystyk, oraz ocenę zaangażowania kapitału zagranicznego w regionie².

2. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GOSPODARKI REGIONU ŁÓDZKIEGO

Województwo łódzkie graniczy z sześcioma innymi województwami: od wschodu i północy z mazowieckim oraz na krótkim odcinku z kujawsko-pomorskim, od zachodu z wielkopolskim, od południa z opolskim, śląskim i świętokrzyskim.

Struktura administracyjna województwa składa się z 24 powiatów, w tym 3 grodzkie, 21 ziemskich, oraz 177 gmin.

Z punktu widzenia powierzchni (18 219 km²) województwo zajmuje 9. miejsce w kraju i należy do przeciętnych, podobnie jak województwo podkarpackie, kujawsko-pomorskie i pomorskie.

Liczba ludności województwa wynosi 2607,4 tys. (koniec 2002 r.); województwo łódzkie zajmuje 6. lokatę w kraju pod względem liczebności populacji. Podobny potencjał ludnościowy posiadają województwa: dolnośląskie i lubelskie.

Pod względem gęstości zaludnienia (143 osoby na km²) województwo plasuje się na 4. miejscu w kraju.

Współczynnik urbanizacji w województwie wynosi 64,9% (koniec 2002 r.) i jest wyższy niż przeciętny dla Polski, a pod względem udziału ludności zamieszkałej w miastach, w całości populacji, region wojewódzki zajmuje 4. lokatę w kraju.

² Artykuł został przygotowany na podstawie prac podjętych na rzecz realizacji jednego z zadań cząstkowych (tytuł zadania: „Stan obecny i priorytetowe formy aktywności i kierunki rozwoju gospodarki regionu”) w ramach programu pt. „Regionalna strategia innowacji województwa łódzkiego”. Program ten jest realizowany pod patronatem Urzędu Marszałkowskiego, współfinansowany przez KBN. Autorzy niniejszego artykułu są uczestnikami zespołu realizującego tenże program. Zob. strony internetowe: www.um.lodzkie.pl.

Udział województwa łódzkiego w krajowej wartości dodanej brutto wynosi ok. 6,3%. Dla porównania największy udział wykazuje województwo mazowieckie (19,2%), najniższy podlaskie (2,3%).

W 2002 r. odnotowano wzrost PKB na 1 mieszkańca w stosunku do 2000 r. o 4,9%. Wartość tego wskaźnika jest mniejsza o ok. 10% od średniej krajowej.

Jeśli chodzi o strukturę zatrudnienia, to 30,1% stanowią pracujący w przemyśle, 30,6% – zatrudnieni w usługach i 39,3% – pracujący w rolnictwie.

Na terenie województwa łódzkiego istnieje stosunkowo nieliczna grupa przedsiębiorstw zaliczonych do największych podmiotów gospodarczych w Polsce. Do 500 największych przedsiębiorstw kraju należą: Polska Grupa Farmaceutyczna SA (28. pozycja), Elektrownia Bełchatów (32. pozycja), KWB Bełchatów-Rogowiec (87. pozycja), Zakład Energetyczny Łódź-Teren SA (131. pozycja), Grupa Atlas, Łódź (144. pozycja), Zakład Energetyczny Łódź SA (187. pozycja), Zespół Elektrociepłowni SA (199. pozycja), Merloni Indesit Polska Sp. z o.o. (229. pozycja), Hurtap SA, Łęczyca (283. pozycja), Rosmann SA (302. pozycja), Opoczno SA (356. pozycja), Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Łowiczu, Łowicz (396. pozycja), oraz VF Polska Sp. z o.o. Łódź (400. pozycja), Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Łodzi (421. pozycja), Barry Callebaut Polska sp. z o.o. (495. pozycja), Polfa Kutno (497. pozycja). Jest to jedynie 15 z 500 największych podmiotów krajowych według rankingu „Polityki” za 2003 r.

Województwo łódzkie, ze względu na swoje położenie w środku Polski, posiada stosunkowo gęstą sieć dróg o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Odbywa się tu nasilony ruch tranzytowy na drogach nr 1, nr 2, nr 8, nr 44. Duży ruch generuje także centrum województwa: Łódź i aglomeracja łódzka. Występujący tu ruch ustępuje tylko Warszawie i terenom podwarszawskim, oraz obszarowi Górnego Śląska i jest porównywalny z aglomeracją krakowską i poznańską.

Głównymi węzłami drogowymi w sieci dróg krajowych są: Łódź z drogami nr 1, 14, 71, 709; Piotrków Trybunalski – nr 1, 8, 44, 741 oraz Kutno, Łowicz, Sieradz, Wieluń, Radomsko. Bardzo ważnymi skrzyżowaniami dróg krajowych są: Krośnice (drogi nr 1 i 2), Sulejów (nr 44 i 74), Walichnowy (nr 14 i 8), Uniejów (nr 473 i 469).

Na województwo łódzkie przypada 6,4% całkowitej długości dróg w kraju. Gęstość dróg o utwardzonej nawierzchni wynosi 88,3 km na 100 km², wobec 80,0 km na 100 km², w Polsce. Długość autostrad w województwie łódzkim od dwudziestu lat utrzymuje się na tym samym poziomie – 18 km.

Województwo łódzkie ma bardzo niski odsetek linii kolejowych (na 100 km przypada tu zaledwie 6,0 km linii normalnotorowych, przy 6,6 km średnio w kraju). Ograniczeniem dla rozwoju łódzkiej aglomeracji i całego

województwa jest połączenie kolejowe Łódź-Warszawa. Nie spełnia ono wymogu szybkości, jeśli weźmie się pod uwagę obowiązujące w świecie standardy.

Region jest obszarem, przez który przebiegają liczne urządzenia magistralne transportu rurociągowego, m. in. gazownicze, paliw płynnych. Dobrze rozwinięta jest sieć przesyłowa energetyki.

Województwo łódzkie jest relatywnie dobrze wyposażone w sieć telekomunikacyjną. W 2002 r. na 1000 mieszkańców przypadało ok. 316 telefonów. Położenie województwa w centrum kraju sprzyja rozwojowi sieci łączności międzynarodowej i międzymiastowej, ułatwiona jest łączność komórkowa.

Podstawową rolę w gospodarce regionu odgrywa przemysł. Stanowi on większy udział, niż przeciętnie w pozostałych województwach Polski.

Analiza działalności według działów w poszczególnych sekcjach PKD pokazuje dość jednoznacznie specjalizację przemysłową województwa. Według danych na koniec 2002 r. ponad 71% firm produkcyjnych koncentrowało się w sześciu działach gospodarki, a mianowicie³:

– w produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich	– 29,9%,
– w produkcji tkanin	– 11,3%,
– w produkcji artykułów spożywczych i napojów	– 8,7%,
– w produkcji mebli	– 7,9%,
– w produkcji metalowych wyrobów gotowych	– 7,6%.

W ostatnich latach odnotowano pozytywne zmiany zachodzące w branżowej strukturze przemysłu województwa. Choć województwo nadal jest regionem o najwyższej liczbie przedsiębiorstw przemysłu lekkiego w kraju, to udział tego przemysłu ulega sukcesywnemu zmniejszaniu. Rośnie natomiast udział innych branż. Do tych branż, których znaczenie wzrosło, należą: poligrafia oraz produkcja: materiałów budowlanych, urządzeń do ochrony środowiska, artykułów spożywczych, artykułów AGD, opakowań z różnych surowców, napojów chłodzących, mebli, płytek ceramicznych i materiałów izolacyjnych.

Uprzemysłowienie województwa jest nierównomierne; przemysł skupiony jest głównie w największych ośrodkach miejskich, zwłaszcza w łódzkiej aglomeracji miejskiej i Bełchatowskim Okręgu Przemysłowym.

Główne gałęzie przemysłu rozwinięte są w następujących miastach województwa:

- przemysł tekstylny i odzieżowy – aglomeracja łódzka, Bełchatowski Okręg Przemysłowy, Piotrków Trybunalski, Kutno, Tomaszów Mazowiecki, Radomsko;
- przemysł spożywczy i przetwórstwo rolno-spożywcze – aglomeracja łódzka, Piotrków Trybunalski, Kutno, Radomsko;
- przemysł ceramiczny – Opoczno, Tomaszów Mazowiecki;

³ Dane za: *Kontrakt wojewódzki 2004–2006*, Urząd Marszałkowski, Łódź.

- przemysł maszynowy i elektromaszynowy – aglomeracja łódzka, Piotrków Trybunalski, Kutno, Radomsko;
- przemysł chemiczny – aglomeracja łódzka, Tomaszów Mazowiecki;
- farmaceutyczny – aglomeracja łódzka, Kutno;
- przemysł drzewny i meblowy – aglomeracja łódzka, Piotrków Trybunalski, Radomsko;
- przemysł wydobywczy i energetyczny – Bełchatowski Okręg Przemysłowy;
- przemysł materiałów budowlanych – aglomeracja łódzka, Bełchatowski Okręg Przemysłowy;
- przemysł elektroniczny – Kutno.

Udział województwa łódzkiego w ogólnopolskim eksporcie w latach 2000–2002 kształtował się na poziomie 4%. Pod względem wartości eksportu w 2001 r. województwo zajęło 8. pozycję w kraju. Za korzystny należy uznać fakt, że w eksporcie partycypują wyroby przemysłu elektromaszynowego, które zaliczane są do sektorów wysokich technologii. W strukturze towarowej eksportu dominują wyroby przemysłu lekkiego, w których województwo tradycyjnie się specjalizuje. W 2001 r. stanowiły one 31% całości eksportu. Znaczący był również udział eksportu maszyn i urządzeń (6,8%) oraz mebli i wyrobów stolarskich (5,6%). Wielkość eksportu w 2002 r. wynosiła 1 461,7 mln USD, co plasowało województwo łódzkie na 8. miejscu w Polsce i stanowiło 4,18% całego polskiego eksportu. Wartość eksportu *per capita* wynosiła 546 USD i umieszczała województwo łódzkie na 11. pozycji w kraju, co oznacza wzrost tego wskaźnika w stosunku do roku 1997 o 97 USD i polepszenie pozycji w rankingu województw o 3 miejsca. Najważniejszym rynkiem zbytu dla podmiotów zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego są Niemcy, do których w 2001 r. trafiło 31,4% eksportu województwa (w stosunku do 1997 r. oznacza to spadek o 8,5%). Kolejnymi z punktu widzenia wielkości sprzedaży partnerami są: Francja (7,0%), Włochy (6,0%), Dania (5,6%) oraz Rosja (5,4%).

Inwestorzy zagraniczni, którzy zainwestowali ponad 1 mln USD w województwie łódzkim, to: BSN Gervais Danone (przemysł spożywczy), British Oxygen Corporation (przemysł chemiczny), Saint Gobain (produkty niemetaliczne), Philips (produkty niemetaliczne), Stejin Desing (przemysł papierniczy), ABB (przemysł maszynowy), Nibco (przemysł chemiczny), Icopal (produkty niemetaliczne), LG Group (bankowość), Sud Wolle (przemysł tekstylny), Veka (produkty niemetaliczne), AEG Niederspannungstechnik (przemysł elektroniczny)⁴.

Spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego w 2002 r. było 1985, co stanowiło 0,85% wszystkich podmiotów działających w województwie.

⁴ Dane za: Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA, www.paiz.pl.

Spółki z udziałem kapitału zagranicznego skoncentrowane są głównie w przemyśle i handlu.

Liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego nie jest wprawdzie większa niż w innych województwach, natomiast charakterystyczna jest tu dominacja dużych firm. Najwięksi zagraniczni inwestorzy województwa łódzkiego to: Daewoo (elektronika, ubezpieczenia), EBDR (bankowość, inwestycje kapitałowe), Metro AG (handel hurtowy i detaliczny), Saint Gobain (szkło), Coca-Cola Hellenic (przetwórstwo spożywcze), BP International (dystrybucja produktów paliwowych), Philips (maszyny i aparaty elektryczne), auditing, usługi finansowe⁵.

Łódzka aglomeracja miejska postrzegana jest jako dobre miejsce na lokalizację inwestycji. Tutaj, w okolicach Strykowa, będą krzyżować się autostrady A1: północ-południe i A2: Berlin-Warszawa-Moskwa.

Pod względem atrakcyjności inwestycyjnej województwo łódzkie sklasyfikowane jest na 5. miejscu w kraju. Za najbardziej atrakcyjne uznaje się śląskie i mazowieckie. W drugiej grupie znajduje się pięć województw, a wśród nich łódzkie jest na trzeciej pozycji, za dolnośląskim i małopolskim.

Za rozwojowe można uznać następujące przemysły⁶:

- przemysł lekki (produkcja tkanin wełnianych, bawełnianych, jedwabniczych, wyrobów pończosznich, ubiorów);
- przemysł spożywczy (mięсно-wędliniarski, mleczarski, przetwórstwa owocowo-warzywnego, napojów chłodzących, cukrowniczy);
- przemysł chemiczny (farmaceutyczny, chemia gospodarcza, produkcja barwników, włókien celulozowych);
- przemysł materiałów budowlanych (szklarski, materiałów izolacyjnych, wiążących, ściennych płytek ceramicznych, galanterii budowlanej);
- przemysł górniczo-energetyczny (kopalnictwo węgla brunatnego i wytwarzanie energii elektrycznej oraz ciepłej);
- przemysł wyposażenia mieszkań (meblarski, płyt wiórowych, produkcji dywanów i firanek, szkła gospodarczego, produkcji sprzętu AGD);
- przemysł elektromaszynowy (motoryzacyjny, precyzyjny, metalowy, aparatury medycznej, maszyn górniczych, rolniczych, urządzeń dla ochrony środowiska);
- przemysł opakowań dla potrzeb przemysłu spożywczego, farmaceutycznego, chemicznego, włókienniczego i in.

Stopa bezrobocia, na koniec grudnia 2000 r., osiągnęła poziom 16,1%, a w IV kwartale 2001 r. wzrosła do 20,6%, i w obu okresach była wyższa

⁵ Dane za: *Kontrakt...*

⁶ Zob. T. Markowski, D. Stawasz, *Skutki dla regionu łódzkiego przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, „Biuletyn KPZK PAN” 2003, nr 208, (Warszawa).

niż przeciętna dla kraju. Bezrobotni województwa łódzkiego stanowili w 2001 r. 7,7% liczby bezrobotnych w kraju. Na koniec grudnia 2002 r. stopa bezrobocia osiągnęła poziom 18,5%. Największe bezrobocie obserwuje się w powiecie tomaszowskim (uzyskał on wsparcie w ramach kontraktu regionalnego), w powiatach charakteryzujących się najniższym stopniem zurbanizowania i uprzemysłowienia oraz na terenach rolnych i leśnych. Obecnie trzy powiaty: tomaszowski, zgierski i kutnowski, są miejscem występowania bezrobocia strukturalnego⁷.

Rolnictwo województwa łódzkiego odznacza się: niską na tle kraju wydajnością, przewagą gospodarstw małych (do 5 ha), stosunkowo niskim stopniem urynkowienia produkcji rolnej (45% gospodarstw zajmuje się produkcją, której celem jest zaspokojenie własnych potrzeb), glebami niskich klas. Lepsze warunki glebowe występują w północnej części województwa oraz w rejonie Skierniewic (zaplecze upraw owoców i warzyw).

Mapa gęstości podmiotów świadczących nowoczesne typy usług pozwala wyróżnić w województwie obszar centralny, obejmujący powiaty rozciągające się na kształt rogala od bełchatowskiego poprzez pabianicki, Łódź, zgierski, łódzko-wschodni aż do Skierniewic, oraz dodatkowo Piotrków. W Łodzi i Skierniewicach występuje najwięcej instytucji usługowych zaliczonych do kategorii nowoczesnych. Wysoką pozycję za tymi miastami zajmuje powiat pabianicki. Pozostała część województwa wykazuje małe różnicowanie. Wszystkie powiaty należą do klasy najniższej. Świadczy to o niedorozwoju tego rodzaju placówek na tle większości obszaru województwa łódzkiego.

3. OCENA INNOWACYJNOŚCI GOSPODARKI REGIONU ŁÓDZKIEGO W UKŁADZIE GMIN I POWIATÓW W ŚWIETLE WYNIKÓW PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

1. W strukturze gospodarczej gmin województwa łódzkiego dominuje rolnictwo, przy czym największa jego koncentracja występuje w powiecie łowickim, gdzie w 5 gminach udział rolnictwa w strukturze gospodarczej kształtuje się na poziomie 80–93%. Stosunkowo wysoki udział w strukturze ma także handel i usługi. Przemysł traktowany jako gałąź powszechnie uznawana jako źródło powstawania i absorpcji innowacji zajmuje nieznaczące miejsce w strukturze gospodarczej gmin województwa łódzkiego. W większości badanych gmin udział przemysłu w strukturze gospodarczej przyjmował wartości z przedziału 0–6%.

⁷ Dane za: *Kontrakt...*

2. Za najbardziej dynamicznie rozwijające się rodzaje działalności w gminach uznano usługi i rolnictwo, co jest odzwierciedleniem istniejącej struktury gospodarczej gmin regionu. Rozkład przestrzenny zjawiska wskazuje jednakże, iż rolnictwo należy do najbardziej rozwijających się gałęzi gospodarki w gminach, gdzie jego udział w strukturze gospodarczej jest wprawdzie wysoki, ale nie należy do najwyższych. Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku pozostałych rodzajów działalności. Może to świadczyć o pewnych procesach, jakie dokonują się w gminach na rzecz zmiany struktury gospodarczej. Zjawisko to jest dopiero widoczne w skali gmin, gdyż odnosząc je do danych agregowanych dla całej próby województwa nic na takie procesy nie wskazuje.

Za najmniej dynamicznie rozwijające się rodzaje działalności uznano w największej liczbie gmin usługi i rolnictwo. Odnotować także należy, iż zbliżona liczba gmin uznała przemysł za najbardziej jak i najmniej rozwijającą się działalność. Wskazania te nie pokrywały się z przestrzennym opisem struktury gospodarczej, co potwierdza powyższe stwierdzenia. Badania wykazały, iż nie można w sposób jednoznaczny wskazać rodzajów działalności będących nośnikiem bądź hamulcem rozwoju w skali województwa. Jest to możliwe tylko w odniesieniu do gmin.

3. Poziom innowacyjności gospodarek poszczególnych gmin jest znikomy. Tylko 60% badanych gmin wskazało na funkcjonowanie na ich obszarze podmiotów o charakterze innowacyjnym. Nie odnotowano przy tym skupisk gmin (ościennych bądź w ramach poszczególnych powiatów), które charakteryzowałyby się szczególną koncentracją innowacyjnych jednostek gospodarczych.

4. Skala procesów inwestycyjnych w jednostkach gospodarczych występujących w badanych gminach i mających istotne znaczenie dla poprawy ich sytuacji gospodarczej była niewielka. W największej liczbie gmin reprezentowały one produkcję artykułów spożywczych i napojów, a więc branżę, która nie należy do najbardziej innowacyjnych. Koresponduje to z rolniczym charakterem gmin województwa łódzkiego.

5. Wśród badanych gmin 35% potrafiło wskazać jednostki gospodarcze o istotnym znaczeniu dla gospodarki, które uznano za rozwojowe. Wskazań takich udzieliły gminy, w których zlokalizowana była największa liczba przedsiębiorstw w trakcie procesu inwestycyjnego i uznanych za innowacyjne. Nie zawsze jednakże były to te same przedsiębiorstwa. Nie można także wskazać powiatu, w którym występowałyby koncentracja gmin posiadających na swoim obszarze rozwojowe podmioty gospodarcze. Zjawisko występowania podmiotów gospodarczych o charakterze rozwojowym wskazuje na duże rozproszenie w układzie przestrzennym województwa. Podobnie jak w poprzednim przypadku największa liczba podmiotów gospodarczych uznanych za rozwojowe należała do branży spożywczej,

tradycyjnie związanej z ukształtowaną strukturą gospodarczą zdominowaną przez rolnictwo.

6. Nasylenie badanych gmin przedsiębiorstwami o kapitale zagranicznym lub mieszanym świadczy o małym zainteresowaniu województwem przez inwestorów zagranicznych. Tylko w 32% badanych gmin działały firmy o kapitale zagranicznym. Najwięcej takich firm zlokalizowanych było w Tomaszowie Mazowieckim (10), Radomsku (6) i Rawie Mazowieckiej (5). W 4 przypadkach na 9 największa liczba firm o kapitale zagranicznym zlokalizowana była w miastach, będących siedzibą powiatów. W większości przypadków ich wyroby uznawano za konkurencyjne na rynku krajowym i zagranicznym. Znamienny jest także fakt, iż tylko w 14% badanych gmin w okresie transformacji gospodarczej powstały nowe podmioty w oparciu o kapitał krajowy lub/i zagraniczny. Najwięcej takich podmiotów powstało w gminach powiatu zgierskiego (Stryków i Ozorków). Biorąc jednakże pod uwagę długość okresu transformacji, nie można stwierdzić, iż liczba nowo powstałych przedsiębiorstw mogła mieć większe znaczenie dla przebiegu procesów gospodarczych i stymulowania wzrostu gospodarczego, o czym może świadczyć wysokie bezrobocie w gminach, w których te przedsiębiorstwa powstały. Nie można także wyodrębnić enklaw przestrzennych cechujących się szczególnie wysoką dynamiką powstawania nowych firm zarówno o kapitale zagranicznym, jak i krajowym.

7. Dynamiczny rozwój sektora MŚP miał w województwie łódzkim charakter ograniczony. Wystąpił on bowiem tylko w grupie 19% badanych gmin. Największą dynamikę odnotowano w handlu i usługach. Podobnie jak w poprzednim przypadku nie można wskazać enklaw przestrzennych cechujących się wysoką dynamiką rozwoju sektora MŚP. Najbardziej dynamicznie rozwijały się firmy o niskim potencjale innowacyjnym, tj. świadczące usługi hotelowo-gastronomiczne. Większość gmin, w których odnotowano dynamiczny rozwój sektora MŚP miała status administracyjny miasto-gmina.

8. Istotna z punktu widzenia funkcjonowania gospodarki i jej innowacyjności jest relacja między sektorem dużych przedsiębiorstw a sektorem MŚP w zakresie transferu innowacji. Tylko 20% wskazało na istnienie tego typu relacji między podmiotami gospodarczymi zlokalizowanymi na ich obszarze. Można więc stwierdzić, iż transfer innowacji z dużych do małych i średnich przedsiębiorstw nie zachodzi na szeroką skalę w gminach województwa łódzkiego. Zjawisko to miało znaczący zasięg w Tomaszowie Mazowieckim (powiat tomaszowski), Andrespolu i Tuszynie (powiat łódzki wschodni). W opinii respondentów za główną przyczynę takiej sytuacji należy uznać niezdrową konkurencję, brak kapitału i sprawnego systemu przepływu informacji.

9. Gminy województwa łódzkiego posiadają w większości (oprócz miast) strukturę gospodarczą zdominowaną przez rolnictwo. Dlatego z punktu widzenia analizy strukturalnej gospodarki województwa ważne są procesy restrukturyzacji i przekształceń w rolnictwie. Badanie gmin wykazało, iż zakres procesów restrukturyzacji rolnictwa jest powolny i ograniczony. Gminy, w których zachodziły najistotniejsze procesy restrukturyzacji rolnictwa, przejawiające się prywatyzacją i powiększaniem gospodarstw, scalaniem gruntów, rozwojem produkcji specjalistycznej i wdrożenia nowych upraw, nie należą do grupy gmin o najwyższym udziale rolnictwa w strukturze gospodarczej. Ich lokalizacja miała charakter rozproszony między 5 powiatów. W ramach powiatów nie występowały grupy gmin, w których dokonywał się proces restrukturyzacji rolnictwa o szczególnie intensywnym charakterze.

10. Twardym czynnikiem rozwoju jest posiadanie rezerwy wolnych, uzbrojonych terenów, które mogą być przedmiotem oferty inwestycyjnej. Ponad 50% badanych gmin nie podejmuje żadnych działań mających na celu przygotowanie gruntów dla inwestorów. Wśród gmin, które takie działania prowadzą, dominują te o statusie miasto-gmina i/lub są siedzibami powiatów.

11. Zjawiskiem charakterystycznym dla współczesnych procesów gospodarczych w układach przestrzennych jest powstawanie klasterów (ang. *cluster*), czy zgrupowań firm o podobnym lub zbliżonym profilu produkcji bądź prowadzących komplementarną działalność. Powstają one w celu przejęcia korzyści lokalizacji, a także w odpowiedzi na fakt, iż jeden rodzaj produkcji tworzy popyt na inne wyroby. W województwie łódzkim zjawisko powstawania klasterów występuje w 15 gminach. Głównie są to skupiska przedsiębiorstw, zajmujących się wyrobem produktów z surowców niemetalicznych (Opoczno, Budziszewice, Tomaszów Mazowiecki), wydobywaniem węgla kamiennego i brunatnego (Rząśnia), oraz obszary intensywnego rolnictwa i koncentracji producentów artykułów spożywczych i napojów. Koncentracja producentów spożywczych występowała w gminach charakteryzujących się występowaniem procesów restrukturyzacji rolnictwa – była zapewne ich skutkiem – oraz wysokim udziałem eksportu produktów rolniczych. Pozostałe obszary były związane z występowaniem surowców (węgla, drewna) bądź stanowiły uzupełnienie rodzajów funkcji produkcyjnych rozwiniętych w obszarach sąsiednich. Na obszarze 5 gmin stwierdzono występowanie parków technologicznych (Tomaszów Mazowiecki, Radomsko, Widawa, Stryków i Kleszczów).

Ze zjawiskiem klasterów związany jest rozwój więzi kooperacyjnych między przedsiębiorstwami. Na ich istnienie wskazało zaledwie 6 z 68 badanych gmin. Wartym podkreślenia jest fakt, iż więzi kooperacyjne występowały w gminach, charakteryzujących się wysokim udziałem przemysłu

w strukturze gospodarczej, bądź w gminach, gdzie przemysł uznany był za najbardziej dynamicznie rozwijający się rodzaj działalności gospodarczej. Charakterystyczny jest także fakt, iż w obszarach o dominacji rolnictwa więzi kooperacyjne nie uległy rozwinięciu.

12. Stosunkowo duża grupa gmin w badanej próbie posiadała na swoim obszarze przedsiębiorstwa, których produkty posiadały certyfikat jakości lub zdobyły wyróżnienia i medale na targach krajowych i zagranicznych. Wśród tych produktów przeważały produkty rolnicze, ale znalazły się wśród nich także produkty wysoko przetworzone: kolektory słoneczne, agregaty i wały, płytki ceramiczne. W większości przypadków omawiane produkty o wysokiej jakości wytwarzane były w gminach o występowaniu koncentracji produkcji o zbliżonym profilu, rozwiniętych więziach kooperacyjnych między przedsiębiorstwami, a także zaawansowanych procesów restrukturyzacji rolnictwa i wysokim udziale przemysłu w strukturze gospodarczej. Można zatem stwierdzić, iż liczba posiadanych certyfikatów, medali i wyróżnień przez producentów lokalnych w gminach jest dobrym miernikiem ich kondycji gospodarczej.

13. Z punktu widzenia długookresowego programowania rozwoju ważne jest zidentyfikowanie, a następnie wykorzystanie dotychczas nieużytkowanych zasobów w gminach dla potrzeb wzbudzenia wzrostu gospodarczego. Badane gminy najczęściej wskazywały na takie nośniki przyszłego rozwoju, jak: wolne tereny i ich status własnościowy oraz wolne powierzchnie produkcyjne. Tak zwane niematerialne nośniki rozwoju, jak: wykwalifikowane kadry czy jakość środowiska naturalnego, nie były w większości gmin traktowane jako szansa rozwojowa.

14. W największej liczbie gmin wskazano na rolnictwo jako ten rodzaj działalności, który będzie się rozwijał w przyszłości. Na kolejnych miejscach pod względem liczebności wskazań w gminach znajdowały się turystyka i usługi. Sektor MŚP nie był postrzegany jako przyszłościowy. Tego rodzaju wyniki potwierdzają stwierdzenie o utrwalaniu się istniejącej struktury gospodarczej. W większości przypadków za rozwojowe uznano te rodzaje działalności, które były w gminie dominujące.

15. Powszechnie wykorzystywanym rodzajem zarządzania jest zarządzanie strategiczne, co zgodne jest z jedną z zasad polityki rozwoju w jednostkach terytorialnych – zasadą programowania. Większość gmin w Polsce posiada opracowane strategie rozwoju. W województwie łódzkim ok. 50% badanych gmin posiada długookresowy program rozwoju (strategię). Wśród gmin, które posiadają strategie rozwoju, za strategiczne uznawano głównie rolnictwo, turystykę i handel. Oznacza to, iż w krótkim, średnim i długim horyzoncie czasowym działania władz samorządowych ukierunkowane będą na rozwój tych trzech rodzajów działalności, w których widzą one szansę na rozwój gospodarczy.

4. WNIOSKI Z BADAŃ ANKIETOWYCH INNOWACYJNOŚCI GOSPODARKI POWIATÓW REGIONU ŁÓDZKIEGO

Powiaty województwa łódzkiego są zbiorem bardzo zróżnicowanym pod wieloma względami. Odnosi się to do powierzchni, liczby ludności, struktury działalności gospodarczej, wielkości stopy bezrobocia, dynamiki procesów przekształceń w sferze gospodarczej, poziomu innowacyjności gospodarki itd. Przekształcenia gospodarek badanych powiatów w powiązaniu z poziomem ich innowacyjności zależą w dużym stopniu od struktury gospodarki, jaka została ukształtowana w powiecie w okresie gospodarki centralnie planowanej. W najlepszej sytuacji są powiaty z dużym ośrodkiem miejskim, albowiem procesy zmian zachodzące w miastach decydują o kondycji gospodarczej całego powiatu.

Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami można stwierdzić, iż gospodarka województwa łódzkiego rozwija się w dalszym ciągu, opierając się na tradycyjnych czynnikach, tj. zasobach naturalnych, rolnictwie oraz że struktura gospodarcza powiatów jest kontynuacją struktury gospodarczej wykształconej w okresie powojennym. Niski jest udział nowych rodzajów działalności, w których wiedza i innowacje przesadzają o konkurencyjności gospodarki.

Zmiany, jakie zachodzą w gospodarce województwa łódzkiego, ich dynamika, skala, rodzaj itd. występują przede wszystkim w największych miastach województwa. Funkcją, która w ostatnich latach staje się w pewnym zakresie nowym rodzajem aktywności gospodarczej województwa jest logistyka. Można przyjąć, iż w województwie z racji jego położenia w przestrzeni europejskiej, następuje powolny proces wykorzystywania tego atutu na rzecz uruchamiania różnego rodzaju przedsięwzięć gospodarczych.

Poziom innowacyjności gospodarki regionu należy łączyć przede wszystkim z przekształceniami w sferze wytwórczości. Te zaś w dużym stopniu zależą we współczesnym świecie od rozwoju, jaki dokonuje się w dużych przedsiębiorstwach. Region łódzki nie jest szczególnie atrakcyjny dla inwestorów zagranicznych. Z tego też powodu poziom innowacyjności gospodarki województwa nie jest wysoki. Przewagę w tym obszarze mają powiaty, w których zostały zlokalizowane duże podmioty gospodarcze i które przeszły pomyślnie proces restrukturyzacji. Niemniej jednak nawet one, zmuszone do konkurowania, nie są podmiotami wykorzystującymi najnowsze technologie, nie stanowią źródła innowacji dla sektora MŚP.

Uwzględniając wyniki badań przeprowadzonych w powiatach województwa łódzkiego, odnoszących się do sfery gospodarki, można sformułować następujące wnioski:

1. Działalność przemysłowa najbardziej dynamicznie rozwija się według wskazań respondentów w powiatach: radomszczańskim, wieruszowskim, opoczyńskim, bełchatowskim, łaskim i kutnowskim.

2. Powiaty, które uznały handel za najbardziej dynamiczną sferę aktywności gospodarczej to: miasto Skierniewice, powiat piotrkowski, skierniewicki, sieradzki, łódzki wschodni i łódzki.

3. Powiaty, które uznały usługi za najbardziej dynamicznie rozwijającą się działalność to: tomaszowski, rawski, brzeziński, zgierski.

4. Według wskazań respondentów branżami innowacyjnymi w powiecie są: spożywcza, chemiczna, farmaceutyczna, odzieżowa, przemysł maszynowy, transport, stolarstwo, meblarstwo, pojazdy mechaniczne i części, ceramika, szkółkarstwo, tworzywa sztuczne.

5. Branże uznane za rozwojowe to: przemysł farmaceutyczny, odzieżowy, spożywczy, szklarski, przemysł włókienniczy, ceramiczny, energetyczny, maszynowy, meblarski, a także szkółkarstwo i rolnictwo.

6. W 12 badanych powiatach nastąpił dynamiczny rozwój sektora MŚP. W czterech powiatach takiego rozwoju nie odnotowano. Są to: radomszczański, wieruszowski, opoczyński i łaski.

7. W połowie powiatów duże przedsiębiorstwa są źródłem innowacji dla sektora MŚP. Te, które uznały, iż duże podmioty nie są źródłami innowacji dla sektora MŚP, wskazywały na następujące przyczyny: bariery transferu innowacji z dużych podmiotów do średnich i małych, brak instytucji transferu technologii, brak współpracy, niezdrową konkurencję czy w ogóle brak dużych przedsiębiorstw.

8. W połowie powiatów dokonują się procesy restrukturyzacji rolnictwa. Restrukturyzacja polega na powiększaniu gospodarstw, wprowadzaniu specjalizacji w gospodarstwach, scalaniu gruntów, wprowadzaniu nowych upraw. Wykorzystywanie nowych technologii i technik produkcji odnotowano jedynie w powiecie piotrkowskim.

9. Produkty rolne województwa łódzkiego sprzedawane są na rynkach wschodnich, w krajach UE, w Skandynawii.

10. Stosunkowo rzadko występują w powiatach województwa łódzkiego organizacje pośredniczące w innowacyjności, tj. parki technologiczne, przemysłowe, inkubatory. Tego rodzaju organizacje są zlokalizowane jedynie w powiatach: grodzkim piotrkowskim (2 organizacje), tomaszowskim (1), bełchatowskim (1), kutnowskim (1), łódzkim (2), zgierskim (1).

11. Badania pozwoliły na zidentyfikowanie skupisk przedsiębiorstw o tym samym lub zbliżonym profilu produkcji w powiatach: grodzkim skierniewickim, piotrkowskim, skierniewickim ziemskim, mieście Piotrkowie Trybunalskim, radomszczańskim, wieruszowskim, sieradzkim, rawskim, opoczyńskim, brzezińskim, bełchatowskim, kutnowskim, łódzkim oraz zgierskim. Skupiska przedsiębiorstw, jeśli występują w przestrzeni gospodarczej, są stymulatorem innowacyjności w obszarze danej branży.

12. W większości powiatów nie wskazywano na istnienie silnych powiązań kooperacyjnych między lokalnymi przedsiębiorstwami. Powiaty, w których

występują tego typu powiązania to: skierniewicki (grodzki), piotrkowski (grodzki), radomszczański, wieruszowski, opoczyński, łódzki oraz zgierski.

13. W powiatach są produkowane wyroby, które uzyskały certyfikaty jakości. Można przyjąć, iż o tego rodzaju uznanie dla swoich produktów ubiegają się duże podmioty gospodarcze.

5. GOSPODARKA REGIONU – POTENCJALNE KIERUNKI ROZWOJU

W perspektywie kilku lat realna wydaje się poprawa całego układu drogowego regionu łódzkiego, dającego szanse rozwoju nowych funkcji dochodotwórczych w województwie. Sama budowa autostrad w regionie oznacza nowe miejsca pracy dla pracowników bezpośrednio zaangażowanych w proces ich realizacji, a także przyczyni się do wzrostu zapotrzebowania na lokalne materiały i elementy budowlane. Przy zwiększonej otwartości regionu, wystąpi rozwój funkcji związanej z obsługą podróżnych (MOP-y – stacje benzynowe, motele, gastronomia). Już obecnie region łódzki jest postrzegany przez zagranicznych przedsiębiorców jako interesujący dla rozwoju dużych obiektów magazynowo-logistycznych (szczególnie okolice Strykowa i Piotrkowa Trybunalskiego). W warunkach członkostwa Polski w UE, należy spodziewać się rozwoju tego rodzaju obiektów, które będą miejscami przeładunku różnych produktów, przeznaczanych na rynek europejski oraz rynki wschodnie.

Centra magazynowo-logistyczne są formą wysoko zorganizowanego magazynowania i handlu, które będą rozwijać się stopniowo dopiero w najbliższych latach. Jest to sygnał, iż zapotrzebowanie na tego rodzaju powierzchnie gwałtownie rośnie. Zapotrzebowanie to jest wyraźnie wyższe w branży specjalistycznych magazynów chłodniczych dla składowania żywności, gdzie w obszarze kilkudziesięciu kilometrów od Łodzi nie ma w zasadzie nowoczesnych powierzchni magazynowych. Popyt na powierzchnie magazynowe w rejonie Łodzi, Strykowa i Piotrkowa Trybunalskiego będzie się nasilał, choćby na skutek wprowadzania unijnych standardów, dotyczących m. in. składowania i dystrybucji żywności. Centra mogą aktywizować podmioty korzystające z tego rodzaju obiektów (przetwórnice, hurtownie).

Kapitał zagraniczny lokujący się w regionie będzie zgłaszał zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowanych pracowników. Otwartość regionu łódzkiego dla obywateli i inwestorów zagranicznych może oznaczać nasilenie ruchu biznesowego i turystycznego (w tym rodzinnego). Intensywniejsze kontakty i częstsze przyjazdy łączą się z popytem na usługi hotelarskie, gastronomiczne, projektowe (np. architektoniczne, techniczne, plastyczne, graficzne, artystyczne), medyczne (np. stomatologia, interna, okulistyka,

dermatologia, usługi pielęgnacyjne, opieka paliatywna, masaże i kąpiele lecznicze, kosmetyka) itd.

Nośnikiem rozwoju powinna stać się budowa obiektów służących przemysłowi medycznemu obejmującym wyspecjalizowane leczenie i diagnostykę (szpitale kliniczne), a także projektowanie i produkcja wyspecjalizowanej aparatury medycznej (Politechnika Łódzka i zakłady przemysłowe), usługi okołomedyczne (hotele, gastronomia, handel), kształcenie (Uniwersytet Medyczny) oraz wymiana myśli naukowej (centrum kongresowe). Branża medyczna należy do jednej z wiodących w regionie. Reprezentowana jest przez liczne przedsiębiorstwa produkujące lekarstwa (np. Polfa Kutno, Polfa Pabianice, Aflopa Pabianice), hurtownie lekarstw i środków opatrunkowych oraz przedsiębiorstwa produkujące sprzęt medyczny. Branża ta jest przedmiotem szczególnego zainteresowania kapitału zagranicznego, a potwierdzeniem tego stwierdzenia jest chociażby budowa w niedalekiej przyszłości fabryki farmaceutycznej w Strykowie przez szwajcarski koncern Novartis Generics. Należy spodziewać się, iż wejście Polski do UE zwiększy zainteresowanie producentów i dystrybutorów lekarstw regionem łódzkim. Możliwy wydaje się także rozwój płatnego, prywatnego leczenia otwartego i zamkniętego, dostępnego również dla obywateli krajów europejskich.

Wraz ze wzrostem poziomu zamożności społeczeństwa należy za rozwojową uznać sferę rekreacji w zakresie usług o wysokim standardzie – centra rekreacyjne (kompleksy hotelowo-sportowe), stadniny, obiekty sportu i turystyki kwalifikowanej. Dotychczas powstałe tego typu obiekty (Nowa Gdynia, Malinka) cieszą się dużym powodzeniem, a popyt na tego rodzaju usługi o światowym standardzie wykazuje ciągłą tendencję wzrostową.

Dobre perspektywy rozwoju ma branża budowlana. Należy spodziewać się wzrostu zapotrzebowania na materiały oraz prace budowlane, a producenci materiałów, takich jak: kleje, zaprawy, płytki ceramiczne będą mieli ułatwiony dostęp do rynku Unii (np. Atlas, Opoczno SA, Ceramika Paradyż, Ceramika Tubądzin, Warta Kombinat Cementowo-Wapienniczy SA, Działoszyn, drzwi i okna, np. Petecki, Linda. O.K.N.O i in.). Już obecnie region aglomeracji łódzkiej odznacza się znaczną liczbą dużych hurtowni materiałów budowlanych, mających utrwalone kontakty z największymi światowymi koncernami branży budowlanej. Branża ta będzie się także rozwijała na skutek realizacji przedsięwzięć infrastrukturalnych realizowanych w oparciu o środki unijne, w ramach projektów patronowanych np. przez gminy, starostwa czy też Urząd Marszałkowski. Nasilenie się kontaktów zagranicznych wymusza konieczność rozwoju w regionie usług okołobiznesowych, stwarzających szansę dalszego zacieśniania współpracy między podmiotami regionalnymi i unijnymi. Zatem wzrośnie zapotrzebowanie na firmy konsultingowe, rachunkowe, informatyczne, kancelarie prawne, które dzięki odpowiedniej wiedzy oraz

możliwości porozumiewania się w językach obcych, wspomogą proces integracji gospodarki regionu z gospodarką unijną.

W strukturze branżowej województwa ważną rolę zajmuje przemysł spożywczy. Polskie słodyczne, wyroby mleczarskie, soki warzywne i owocowe, mrożonki itd. mają utrwaloną renomę na rynkach europejskich. W regionie łódzkim działa wiele dużych zakładów przemysłu spożywczego, których kondycja wskazuje na stabilną pozycję na rynku. Znajdują się one na liście 100 największych podmiotów województwa łódzkiego. Są to: Cukrownia Leśmierz SA, Cukrownia Ostrowy SA, Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, Łowicz, Exdrob Kutnowskie Zakłady Drobiarskie SA, Kutno, Łódzka Spółdzielnia Mleczarska, Łódź, Gaik Zakład Przetwórstwa Mięsnego, Wielgomłyny, Zakłady Wędliniarskie, Sędziejowice. Branża rolno-spożywcza będzie w najbliższych latach w dalszym ciągu jedną z najważniejszych branż regionu.

Przemysł lekki, po upadku dużych podmiotów gospodarczych uruchomionych w minionej epoce, odrodził się w nowej strukturze organizacyjno-własnościowej. Małe i średnie przedsiębiorstwa regionu łódzkiego produkują odzież (konfekcja, dziewiarstwo) dla odbiorcy krajowego oraz dla odbiorców zagranicznych o niższych wymaganiach jakościowych. Wyroby te sprzedawane są także od kilku lat w kompleksie podłódzkich targowisk (Tuszyn, Rzgów, Głuchów). Ponadto rozwinął się tzw. „przerób uszlachetniony”. Regionalne podmioty szyją odzież na zamówienie kontrahentów zagranicznych (z materiałów i według wzorów zleceńodawców). One to w zasadzie już funkcjonują na rynku UE. Duże podmioty o uznanej renomie, tj. „Wólczanka”, „Próchnik”, „Pabia”, „Kastor”, „Olimpia”, oraz nowe tj. „Redan S.A.”, „Ola Styl Studio”, „Hexeline” nie odczuwają w znaczącym wymiarze wpływów akcesji Polski. W regionie łódzkim rozwinięto w ramach MŚP produkcję bielizny (damskiej i męskiej, dziennej i nocnej). Firmy te korzystają z najlepszych dzianin i wzorów włoskich oraz z powodzeniem konkurują na rynkach europejskich. Powinien nastąpić rozwój przemysłu odzieżowego w oparciu o budowę klastru obejmującego: wzornictwo (ASP), produkcję (zakłady odzieżowe), kształcenie (szkolnictwo na poziomie średnim i wyższym) oraz działalność targowo-wystawienniczą.

Przemysł paliwowo-energetyczny, rozwinięty w regionie łódzkim na bazie zasobów węgla brunatnego, także winien wykazywać tendencje wzrostowe w najbliższych latach (korzystne warunki dla rozwoju przemysłów energochłonnych).

Kolejne działalności, które mogą dynamicznie rozwijać się w warunkach członkostwa Polski w UE, to usługi poligraficzne i produkcja opakowań. Już obecnie są one w regionie rozwijane i nabierają coraz większego znaczenia w strukturze gospodarki województwa. Zostały zapoczątkowane i zdynamizowane w ramach sektora małych i średnich przedsiębiorstw, a zatem należy założyć, iż znając reguły rynkowe, utrzymają się na rynku. Zapo-

trzebowanie na ten typ usług i produktu będzie sukcesywnie wzrastać (np. papiery firmowe, wizytówki, koperty, foldery, zdjęcia, opakowania spełniające standardy UE).

Intensyfikacja kontaktów zagranicznych oznacza zwiększenie zapotrzebowania na usługi telekomunikacyjne oraz komputerowe, które już obecnie są w regionie intensywnie rozwijane w oparciu o regionalne zasoby (tj. zasoby wykwalifikowanej siły roboczej – informatycy, elektrotechnicy, mechanicy).

Pozycję konkurencyjną na rynkach krajowym i zagranicznych mają podmioty regionu działające w segmencie rynkowym wyposażenia mieszkań (meble, zasłony, firany, sprzęt AGD, oświetlenie).

Szansą rysującą się dla regionu łódzkiego jest także dalsza poprawa stanu środowiska naturalnego. Dzięki niejako wymuszeniu przez UE (środki unijne) realizacji inwestycji prośrodowiskowych (oczyszczalnie ścieków, wysypiska odpadów, spalarnie, systemy segregacji i recyklingu odpadów, wykorzystywania niekonwencjonalnych źródeł energii) poprawił się nie tylko stan środowiska, ale rozwinął się przemysł produktów związanych z odnową tegoż środowiska. Skala tego typu inwestycji oraz rodzaju działalności będzie wzrastać i mieć istotny wpływ na strukturę gospodarczą regionu.

6. ZAKOŃCZENIE

Region łódzki jest obszarem o dominacji rolnictwa i przemysłu w strukturze gospodarczej. Pozostałe rodzaje aktywności gospodarczej, w tym przede wszystkim usługi, mają mniejsze znaczenie.

Znaczący udział po rolnictwie w strukturze gospodarczej obszarów wiejskich mają usługi i handel. Natomiast przemysł, powszechnie spostrzegany jako główny nośnik innowacji, zajmuje nieznaczące miejsce w strukturze gospodarczej gmin wiejskich. Struktura gospodarcza gmin wiejskich determinuje ich poziom innowacyjności. Procesy o charakterze innowacyjnym w jednostkach gospodarczych zlokalizowanych w obszarach wiejskich nie mają wpływu na przebieg procesów rozwojowych i poprawę sytuacji gospodarczej. W gminach wiejskich regionu łódzkiego nie występują miejsca koncentracji procesów innowacyjnych, generowanych przez zlokalizowane tam jednostki gospodarcze. Procesy restrukturyzacji rolnictwa, a także procesy o charakterze innowacyjnym mają charakter punktowy i rozproszony. Innowacyjność działalności gospodarczej związana z występowaniem dużych jednostek gospodarczych posiadających sieć współpracujących z nimi przedsiębiorstw, będących obiektem transferu technologii i innowacji, praktycznie nie występuje.

Powszechnym zjawiskiem jest brak procesów restrukturyzacji rolnictwa w obszarach wiejskich, gdzie jego udział w strukturze gospodarczej przekracza

70%. Przedsiębiorstwa o kapitale zagranicznym zlokalizowane w obszarach wiejskich, będące często źródłem innowacji, związane są w przypadku regionu łódzkiego z wykorzystywaniem tradycyjnych, naturalnych zasobów gmin (dominuje przemysł rolno-spożywczy). Nie są one źródłem podnoszenia innowacyjności obszarów, w których są zlokalizowane.

Poziom innowacyjności gospodarki regionu należy łączyć przede wszystkim z przekształceniami w sferze wytwórczości. Ten rodzaj działalności koncentruje się w regionie głównie w obszarach zurbanizowanych. Zatem zmiany, jakie zachodzą w gospodarce regionu, są generowane głównie w największych miastach województwa. Tam są bowiem zlokalizowane największe przedsiębiorstwa oraz instytucje i organizacje związane z kreacją i transferem innowacji. W układzie przestrzennym obszarami o największym poziomie i potencjale innowacyjnym są te powiaty, które dysponują czynnikami lokalizacyjnymi („twardymi” i „miękkimi”), adekwatnymi do potrzeb dużych jednostek gospodarczych. Te obszary w regionie łódzkim są, bądź mają szansę stać się, biegunami kreacji i dyfuzji innowacji podnoszącymi konkurencyjność gospodarki regionu.

Region łódzki jest obszarem, w którym występuje zjawisko tworzenia się skupisk przedsiębiorstw o charakterze innowacyjnym. Ma to miejsce w powiecie łódzkim, łódzkim wschodnim, wieruszowskim, opoczyńskim, radomszczańskim, łaskim i kutnowskim. Występują w nich różne rodzaje działalności gospodarczej, tj. przemysł farmaceutyczny, odzieżowy, spożywczy, materiałów niemetalicznych oraz meblarski.

Pozycja innowacyjna regionu łódzkiego jest wyznaczana głównie przez procesy zachodzące w aglomeracji łódzkiej. Jest ona miejscem koncentracji procesów kreacji i dyfuzji innowacji, wspomaganych wykształconym systemem wsparcia ze strony usług okołobiznesowych i zaplecza naukowego oraz badawczo-rozwojowego. Jednakże posiadanie silnego ośrodka centralnego nie gwarantuje podniesienia innowacyjności i konkurencyjności gospodarki w skali całego regionu. Występuje tutaj efekt „parasola”, który oznacza, iż innowacje generowane w ośrodku centralnym są absorbowane poza regionem. Dlatego zasadniczym problemem jest podniesienie zdolności absorpcyjnych jednostek gospodarczych, zlokalizowanych w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich regionu. One bowiem w całości składają się na system gospodarki regionalnej.

Innowacyjność gospodarki regionu łódzkiego może być rozpatrywana w aspekcie kompleksowym bądź w układzie gałęziowo-branżowym. Podniesienie innowacyjności regionu, poprzez rozwój gałęzi i branż o charakterze innowacyjnym, może doprowadzić do sukcesu w skali całej gospodarki regionalnej, pod warunkiem wzbudzenia procesów restrukturyzacji rolnictwa w obszarach, gdzie ma ono dominujący udział w strukturze gospodarczej.

Duże jednostki gospodarcze zlokalizowane w regionie łódzkim, wykorzystujące nowoczesne technologie, posiadające potencjał innowacyjny, nie są źródłem transferu i dyfuzji innowacji dla gospodarki regionu. Nie są także zainteresowane współpracą z innymi podmiotami, czy też organizacjami w zakresie pozytywnego oddziaływania na gospodarkę w skali lokalnej czy też regionalnej.

Zalążki klastrów, jakie występują w regionie łódzkim, zlokalizowane są w miastach – siedzibach powiatów, bądź w bezpośredniej ich bliskości. Są one wynikiem przede wszystkim rozwoju lokalnej przedsiębiorczości (sektor MŚP), wykorzystującej atut posiadania w bliskim sąsiedztwie dużego podmiotu gospodarczego, lokalnych zasobów bądź tradycji produkcyjnych. W obszarach występowania klastrów produkowane są wyroby, które uzyskały certyfikaty jakości i z powodzeniem konkurują na rynkach krajowych i zagranicznych. Z punktu widzenia oceny procesów przekształceń gospodarki w aspekcie podnoszenia poziomu jej innowacyjności i konkurencyjności, zalążki klastrów należy uznać za miejsca o kluczowym znaczeniu dla restrukturyzacji gospodarki regionu.

Janusz Kot, Danuta Stawasz

EVALUATION OF THE CHANGES IN THE ECONOMY OF THE ŁÓDŹ REGION BY COMMUNES AND COUNTIES (POWIATS) IN THE CONTEXT OF IDENTIFYING THE DIRECTIONS OF DEVELOPMENT FOR THE VOIVODSHIP WHICH WILL ENHANCE THE LEVEL OF ITS INNOVATIVENESS AND COMPETITIVENESS

The article presents the results of a research on the changes in the economy of communes and counties (powiats) of the Łódź region. The research aimed at identifying economic processes which positively influence the enhancement of innovativeness of a regional economy and thus its competitiveness. The research aimed primarily at identifying the most dynamically developing cities and areas within the region and specifying what kind of economic activities dominate there as well as at pointing out the most innovative types of economic activity. The research included also identifying the existing clusters, determining their characteristics and evaluating the level of foreign capital involvement in the region.